

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek, kézira-
tok és felszólamlások küldendők.Bérmertelen levelek el nem
fogadtatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMÜVELŐDÉSI
HETILAP.**Előfizetési díj:**Egy évre . . . . . 6 frt
Fél évre . . . . . 3 „
Negyedévre . . . . . 1 „ 60 kr.
Egyes szám . . . . . 12 „**Hirdetési díj:**Egy kéthasábos petitsor . . . 10 kr.
Többzörös hirdetésnél . . . 7 „
Nyilttér sorja . . . . . 20 „
Bélyegdíj . . . . . 30 „
minden beigtatás után.

Tartalom: A két eltérő orvosi vélemény. — Sajtó és zsidóság. III. Dr. Brüll Adolftól. — A szakértők a tiszadadai hulláról. — Farsangi kirándulás Kecskemétre. — A sziberiai zsidókról. — Haladás és hanyatlás. Hoffmann Jakabtól. — Biblia fejtegetési tanulmányok. Steiner Ignácztól. — Az izraelita felekezeti iskola és a vallásoktatás. Reszler Jakabtól. — Friedmann jubileum. — Különfélék. — Nyílt tér.

Mult évi előfizetőinket, kik az addig részökre küldött számok elfogadásával jelét adták annak, hogy bennünket ezentul is támogatni hajlandók, tisztelettel kérjük, sziveskednének az előfizetést mielőbb megújítani s netáni hátralékaiakat is beküldeni.

Azon t. czimzetteket pedig, kik lapunk ez évi számait elfogadni szivesek voltak, illő tisztelettel figyelmeztetjük, hogy az átvett számok megtartását előfizetési szándéknak tekintjük. A kik tehát nem hajlandók lapunkat támogatni, sziveskedjenek a jelen számot hozzánk vissza származtatni, mert különben előfizetőknak tekintendjük s mint ilyeneket lajstromunkba is fogjuk beiktatni.

A két eltérő orvosi vélemény.

A tiszadadai hulláról való orvosi vélemények annyira eltérnek egymástól, hogy a főügyészség indítatva érezte magát az elágazó nézeteket egy harmadik legfelsőbb forum, az egyetem elé terjeszteni, hogy mindkettőt felülvizsgálja és ez ügyben végítéletet mondjon.

Nem akarjuk a véleményeket praeoccupálni, hisz ránk ugy sem hederitene az orvosi fakultás; de miután a budapesti egyetemi orvosi kar e czélből csakis szaktanárait küldheti ki, tehát ugyanazon férfiakat, kik a fölülvizsgálatnál mint szakemberek szerepeltek, nem hlsszük, hogy a dolog másképen nyerne végmegoldást, mint a Scheuthauer és társai által most döntött irányban.

E szerint pedig constatálva van, hogy az első hulla-szemle vagy szánt-szándékosan, vagy tudatlanságból ugy eszközöltetett, hogy a világgal a hulla csempészetet elhitethessék; de közvetve constatáltatott még az is, hogy mind azok, kik a szemlénél azonosítási megállapítás czéljából tanukként szerepeltek, nevezetesen Solymossi Eszter anya és Huri, az eltűnt leány volt gazdája, hamis tanúságot tettek.

Ez odiosus per már eddigi folyamában is anynyi anomaliát és visszaélést tüntetett fel, miszerint reményleni sem lehet, hogy igazság szerinti megoldást fog nyerni; de annyira tán még sem sülyedt még igazságszolgáltatásunk, hogy a szemmel látható gázságok előtt szemet húyni vagy azokat elsimítani törekedhetnék. Solymossinének pedig az első

hullaszemlénél tanusított ingadozása és Hurinének az első és a pótszemlénél történt ájuldozása, nem különben az antiszemiták zsoldjában álló tanuk betanított egyforma tanutételei annyira nyilvánvalóvá teszik az elkövetett gázságot, hogy a budapesti szakértők által mondott, még a leletező orvosokat is terhelő véleményadás után már is kötelessége volna a bíróságnak azt tenni, mit eddig elmulasztott, ugyanis Solymossiné és Huriné ellen megindítani a vizsgálatot s hogy ezt valahogy meg ne hiusítsák, őket a tiszadadai sakterek jelenlegi hajlékába beszállásolni. Igen természetes, hogy a nyiregyházai törvényszék nem fog e szerepre vállalkozni, mert ezáltal nemcsak önmagával jönne ellentétben, de a dolog még oly fordulatot is találna venni, hogy tagjai önmaguk ellen volnának kénytelenek fegyelmi vizsgálatot indítani.

Itt volna tehát ideje a bíróköldésnek, mert a jelenlegi viszonyok közt ez az egyedüli mód az odiosus ügy véglebonyolítására; pedig alig lehet Magyarországon a bünt csináló bandán kívül ember, a ki az ügynek a napirendről való eltűnését szivből nem óhajtaná.

Már most csak az a kérdés, hogyan vélekedik Pauler igyazságügyi miniszter e dologban, hisz tudvalevő, hogy ő egyike legnagyobb antiszemitáknak s mint ilyen maga ellen cselekednék, ha pártatlan bíróságot delegálna Nyiregyházára. Mert mihelyt a gázságok napvilágra kerülnének, miket az általa annyira pártolt antiszemiták elkövettek, maga is compromittáltatnék és akkor az örökös miniszternek örökre bucsut kellene venni az annyira megszeretett állásától. Igaz, hogy ez esetben készen áll számára az egyetemi kathedra csakhogy szerintünk oda sem léphetne fel többé, ha a compromissió csakugyan kísülne reá.

Ily körülmények között semmi reményünk sincsen, hogy a dolog előnyünkre eldöljön; nincs tehát mást mit tenni, mint az ügyet Ő felsége kegyes pártfogásába ajánlani, miért is újból figyelmébe ajánljuk a zsidóságnak lapunk m. é. 50. számában megjelent „Korszerű indítványt,” mely az egyedüli mód arra nézve, hogy megsértett reputatiókat ismét helyre állithassunk.

Sajtó és zsidóság.

III.

A dolgok illetén állásánál sokkal czélszerűbb volna, ha önkényt adnánk fel valamit, mielőtt kénytelenek leszünk az egészeztől lemondani. Jól gondolják és szíveljék ezt meg különösen azok, kik semmi józan érveléssel meg nem okolható makacssággal a biblia és talmud minden legcsekélyebb pontjához ragaszkodnak. A zsidó sajtónak, mely egyrészt a köztünk uralomra vergődött tévelygés bálványja ellen küzd és a zsidóság gyökerén rágódó negatív és kételkedés kiirtásán fáradozik, még a külelenséggel szemben való védő harcot is kell vívnia. A zsidó sajtó főfeladata pedig abban rejlik, hogy minden erejéből a zsidó irodalom tanulmányozását mozdítsa elő. A zsidó nép megfejthetetlen közönnyel viseltetik a zsidó tudomány és képviselői ellen és csufosan oda veti magát martalékul elleneinek. A zsidó szellem legjobb része a zsidó irodalomban rejlik, mely mennyiség és minőség tekintetében akármely irodalommal vetélykedhetik. S mind a mellett hitsorsosaink legnagyobb részének zsidó irodalomról még fogalma sincs, ennek képviselőit pedig legtöbb esetben éhezni és nyomorogni hagyják.

Pedig nekünk, mint a zsidó irodalom hivatott s természetesen magyarázóinak a világ irodalom és népek foruma előtt, az irodalmi vállalatokat támogatni és elősegíteni kellene, mem még azokat czélszerűtlennek és hiábavalóknak mondani. Manapság csak habozva tökölhetik el magokat a zsidó írók új műveik kiadására, mivel pártolás hiányában kiadóra szert nem tehetvén, saját kiadásukban kell műveiket kiadni s még a költségeket sem képesek behozni. Ki tudná a zsidó írók, a zsidó nép vértanuinak jajjait mind felsorolni? Ily körülmények között nem csoda, ha a zsidó írók buzgósága és lelkesedése lelohad. Irodalmi pártfogók, kik a többi civilizált népeknél az irodalmat oly hathatósan támogatják, sajnos, nincsenek a zsidók közt és az itt ott létesített számos és nagy alapítványok közt egy sincsen, mely e czélt hathatósan előmozdithatná.

Pedig köztünk is vannak büszke bárók, lovagok és milliómosok. De valjon kinyújtják-e csak ujjokat is, a zsidó irodalom támogatása céljából?

A zsidó bárók és lovagok könyvtárában még hely sincsen zsidó munka számára. Ha a zsidóságot gyalázní akarják, akkor gazdagainkat lobbantják szemünkre. De a zsidó irodalom szomorúsággal elmondhatja: „Ti hiveim, kik kedvelőim és ápolóim vagytok, mondjátok nevemben testvéreiteknek, hogy kegyetlenséggel adták nekem a haláldőfést — de ők nemsokára követni fognak, ha e viszonyok mielőbb jobbra nem fordulnak.“ Itt okvetetlen javulásnak kell bekövetkeznie. Gazdagjainknak anyagiilag és erkölcsileg elő kell mozdítaniok a zsidóság szellemi törekvéseit, mert első sorban ő rájuk vannak irányozva ellenségeink szemei. Támogassátok tehát a jó irányú vállalatokat még ideje korán, szilárdítsátok és támogassátok a zsidóságot töletek telhetőleg, hogy szükség idején szilárd védbástya gyanánt szolgálhasson s el ne felejtsetek, hogy fényeteket a zsidóságnak köszönhetitek. Ti, kik oly szívesen utánozzátok az idegen szokásokat, nézzétek csak a keresztény nagyokat és tanuljátok el a keresztény nemességtől, mint kell tudományos vállalatokat és törekvéseket elősegíteni.

A sajtónak még az a feladata is van, hogy a műveltséget a keleti zsidósággal közvetítse. A zsidóság csak a világosság és felvilágosodottság zászlója alatt tenyészhetik. Ne felejtjük el, hogy a 7—8 milliónyi zsidóságnak még harmadrésze sem bír elegendő műveltséggel. Legnagyobb részét a szellemi elvadultság és a vallási vakbuzgóság és sötétség rablánczai fogják körül. Itt nagy tere van a munkasságnak. Mert úgy nálunk, mint a külföldön leginkább abban leli az antiszemizmus okát, hogy keresztény embertársaink — nem egészen jogtala-

nul — undorodnak az elhanyagolt, testileg és szellemileg megnyomorított lengyel zsidóktól. A nyugati művelődést kelet felé kell terjesztenünk és közvetítenünk. A zsidóság reformálása kivetkőztette a zsidóságot ázsiai szegletességéből és europaizálta. Folytassuk az e szellemben való működést, a helyett, hogy az eddigi haladó községek ismét a régi elavult formákba vissza szorítani igyekezünk. S ha ily módon a belső bajokat megszüntetjük, akkor a sajtó a külelenség előtt is sikeresebben védheti majd a zsidóságot. A zsidóság igazi jelentőségét és értelmét kell a nem-zsidókkal megismertetni és akkor az előítéletet az igazságos tiszta ítélet fogja felváltani; de az ország legtávolabb vidékein lakó zsidó is folytonos érintkezésbe fog jutni a zsidóság nagy szellemi középpontjával a sajtó köteleke által. Tény, hogy ezáltal az álorthodoxia, mely minden hagyománybeli csekélységhez oly makacsul ragaszkodik, mintha a zsidóság főtényezői volnának, veszteni fog, mert lerántatik majd az álarcz róla s nem lesz többé képes a meg nem akadályozható tudomány- és ismeretbeli haladásnak útját állani, miáltal végkép hatalmát fogja veszíteni.

S ki a haladást komolyan óhajtja, a ki a zsidóságot igazán szíven hordja, egy perczig sem fog késni azon elveket érvényre juttatni, miket e sorainkban kifejtettünk. A zsidó sajtó hathatós támogatása, zsidó könyvtárak alapítása, népszerű ismeretbeli előadások megtartása, a zsidó tudományokat a zsidó községi életnek gyútpontjává tétele azon tényezők, mik által a zsidóságnak kebelünkben és nem-zsidókkal szemben tekintélyét és tiszteletét vissza szerezhettük.

Dr. Brüll Adolf.

A szakértők a tiszadadai hulláról.

(Dr. Scheuthauer Gusztáv, dr. Mihálovics Géza és dr. Belki János véleménye.)

A nyiregyházi törvényszék határozata folytán a tiszadadai hulla pótvizsgálatára meghívott szakértők véleményének lényeges részét (a végkövetkeztetéseket) már lapunk múlt számában ismertettük. Most a „Pester Lloyd“ egész terjedelmében közli a szakvéleményt, melyet mi is bemutatunk a következőkben:

A szakértők hivatkoznak arra, hogy ők az egész tiszadadai hulla megküldését kérték. Trajtler és Kiss orvosoknak a decz. 8-án hozzájuk intézett kérdéseikre adott válaszaival együtt, mielőtt véleményt adnának; mely kérelmük éppen nem lehetett törvénytelen, mert akkor Seyffert Ede főügyési helyettes és Eötvös Károly védő ügyvéd nem támogatták volna. A nyiregyházi törvényszéknek joga volt a kérelmet elfogadni, vagy elutasítani; ez esetben elutasította — úgy mond a vélemény — s szakvéleményünket még is bekérte; ehez joga volt, a mennyire mi, a jogban laikusok, azt megítélni képesek vagyunk s ehez képest, engedelmeskedve a törvénynek, a meghatározott idő alatt ezennel beküldjük szakvéleményünket.

Trajtler és Kiss orvosok kérelmét, hogy írásbeli válaszuk megadására három nap helyett nyolcz napi határidő adassék nekik, támogattuk, mert ami véleményünk benyújtására kitűzött tíz napos határidő csak azon naptól volt szimitható, mikor a holttest már macerálva, vagy az egész hulla elküldése iránti kérelmünkre hozott elutasító végzés kézbesítve volt s így legalább tizenöt napunk volt véleményünk megszerkesztésére. Azt azonban nem mondtuk, mintha Trajtler és Kiss válaszaira véleményünk megszerkesztésénél szükségünk sem volna. Különös logika kell hozzá, föltenni rólunk, hogy előbb szükségesnek mondjuk feladatunk megoldására bizonyos kérdésekre adandó válasz ismerését s mihelyt a vizsgáló bíró megígéri ama válasz közlését, mi önkényt lemondunk róla. Ez félreértésre vall a törvényszéki határozat indokolásában s a t. törvényszéknek bizonyára nem lesz

nehéz meggyőződni, hogy a tévedés az ő s nem a mi részünkön van.

Hogy mely orvosi adatok szükségesek a hozzánk intézett kérdésekre adandó, lehetőleg pontos válasz megállapításához s melyek nem, — az nem jogi, hanem tisztán orvosi kérdés s az nem szerénytelenség, ha mi speciális kérdésekben messzebbható tekintetet, látszólag egymástól távol álló dolgok összefüggése iránt finomabb érzéket vindikálunk magunknak, mint a minővel a nyiregyházi tárvényszék orvosi szakférfia rendelkezhetnek, a kik lehetnek kitünő gyógyorvosok, de az itt kérdésben forgó szakmában nem speciálisták.

De ez általánoságtól eltekintve, egyenkint is kimutathatjuk, hogy a Trajtler és Kiss orvosokhoz általunk intézett három kérdés közül egy sem volt, mely szoros összefüggésben nem állana a tőlünk kért szakvéleményre. Ha nekünk arra kell felelnünk, hogy a szóban forgó egyén vérszegénység miatt halt-e meg s az orvosoktól — miután a boncjegyzőkönyvükben a vérszegénységet illetőleg felhozott bizonyítékok tarthatatlanságáról meggyőződünk — azt kérdezzük, vajjon más indokokat felhozhatnak-e állításuk mellett, ez az illető urakra nézve kellemetlen kérdés lehet, de nem önkényes. Ha tőlünk az államügyészi helyettes azt kérdi, hogy a kéz- és testbőr finomsága valóban kizárja-e, mint a Trajtler-Kiss-féle boncjegyzőkönyv állítja, a durvább munkát és mezitláb járást s mi tudjuk, hogy vízben volt hulláknál a bőr ily finomsága még kérgezes kézen és lábon is jelentkezik a bőr felhám levedlése folytán: vajjon nem a dologhoz tartozó kérdés-e, ha mi erre Trajtler és Kiss orvosokat figyelmeztetjük s így indirect az iránt kérdezzük meg, vajjon a boncjegyzőkönyvükben említett s a talpon tett bemetszéseken kívül nem tettek-e összehasonlítás végett még más vágásokat is, melyek a felbőrnek a kezeken és lábakon jelenlétéről győzhették volna meg őket.

Ha a főállamügyészi helyettes tőlünk felvilágosítás kér az iránt, mily methodus szerint jártak el Trajtler és Kiss orvosok a Tisza-dadai hulla nemzőszerveinek vizsgálata körül s e methodus garanciát nyújt-e ama vélemény alapossága mellett, hogy a hullán gyakori közösülés nyomai vannak, a boncjegyzőkönyvben pedig e methodus felől egyetlen szó sincs: vajjon nem a dologhoz tartozó kérdés-e, ha mi Trajtler és Kiss orvosokat interpelláljuk, hogy egyszerű vizsgálat (mi semmit sem bizonyít) avagy a szemérem test felmetszése és mérése vezette őket ama fontos eredményre.

E nyilatkozattal — végzi a vélemény bevezető része — tartozunk tudományos tekintélyünknek a külföld szaktekinélyeivel szemben.

Ezután egyenkint felelnek a szakértők a Seyffert Ede főállamügyészi helyettes által hozzájuk intézett kérdésekre s az alábbi végkövetkeztetésre jutnak;

„Az okok, a melyek Trajtler és Kiss doctorokat arra a véleményre birták, hogy itt hullacsere forog szóban s hogy a tiszadadai holttest identitását Solymosi Eszterrel tagadják, a következőkben foglalható össze.

A Csonka füzesnél kihuzott egyén 18—20 éves, 144 ctm. magas volt s csak tiz nappal előbb s pedig nem megfulás, hanem hosszabb betegeskedés, már vérszegénység következtében halt meg, csak 3—4 nap óta volt vízben, kezein és lábain ápolt körmei voltak, bőre finom s kizárja a nehéz munkát, sőt a néha mezitláb való járást és nemző részei gyakori elhálásra mutatnak. Solymosi Eszter ellenben 14 $\frac{1}{3}$ éves, körülbelül 134 centim. magas, egészséges s jó színben levő volt, a feltalálás előtt majdnem 79 nappal eltűnt s valószínűleg meg is halt, gyakran mezitlábjáró, szüziés, saját keze munkájából élő paraszt leány volt, kinek korához képest nem lehetnek oly nemző részei, mint a tiszadadai hulláé. A hullacsere mellett szól még Trajtler és Kiss doctorok felfogása szerint a fej hajzatának, a szemöldöknek, a hónalj- s a fanször leboratválása, levágása vagy leetése,

a jobb előkaron a husrészeknek a vonó kötél ledörzsölése következtében való hiánya, a rokonok s pedig a legközelebbiek vallomása, a kik sem a fogokat, sem az állítólag elég jól magmaradt arczvonásokat sem a tiszadadai hulla alakját Eszterének el nem ismerhették “

Mi azonban ellentétben a Trajtler és Kiss doctorok főntebbi nézeteivel bebizonyítottuk, hogy a Csonka füzesnél a Tiszából kifogott egyén 14—17 éves volt; legalább 6 héttel, valószínűbben 11—12 héttel feltalálása előtt halt meg, ez idő legnagyobb részében, valószínűleg az egész idő alatt vízben feküdt halálos vérszegénységre vagy általában természetes halálra következtetés engedő organikus változást nem mutatott; bebizonyítottuk, hogy a vízbe fulás esete nincs kizárva, sőt inkább valószínű; bebizonyítottuk, hogy a nemző részek leírása, úgy a mint előttünk áll, az abból Trajtler és Kiss doctorok által vont következtetésre, mely a nemi élvezetek sokszoros gyakorlását tartalmazza, nem jogosít, eltekintve attól, hogy Solymosi Eszter nemző részeinek minősége nem ismeretes; bebizonyítottuk, hogy a fejbőr, a szemöldökök, a szeméremtest hajszálai részint kihulltak, részint letörtek, sehol azonban le nem borotváltattak vagy savak kalle nem marattak; bebizonyítottuk, hogy az az állítás, mely szerint a jobb alkar husrészen mutatkozott anyaghiányt, egy körölte kulcsolt vonó kötél idézte elő, minden alapot nélkülöz; tanuk meghallgatása után meggyőződünk, hogy Solymosi Eszter testhossza eltünése idején biztonsággal meg nem határozható; sőt Trajtler és Kiss doctorok nézeteivel ellenkezőleg megállapítottuk, hogy a tiszadadai holttestnek már június 19-én történt agnoskálása az előrehaladott rothadás folytán, nem bizonyos, csak egyéni nézetek szerint ingadozó lehetett s hogy a csak szorgos megtekintés után szemlélhető eltolódása egyetlen egy fognak oly anomalia, melylyel Eszter birhatott, a nélkül, hogy azt rokonai vagy ismerősei észrevehették volna.

Mint hogy ennél fogva mindazokat az indokokat, melyek Trajtler és Kiss doctorok tiszadadai első boncletét a rokonok nagy része által a hullának nem azonosként való felismerése által a hullacserét megbizonyítanak, megdöntöttük, részünkről megmondhatjuk, hogy sem a tiszadadai hulla első bonczolása, sem pótlólagos megvizsgálása, sem az ismételt azonossági eljárás egyetlen egy ténykörményt sem szolgáltat, mely a hullacserére engedne következtetni, mely a tiszadadai hullának Solymosi Eszterrel való azonosságának lehetőségét, sőt valószínűségét kizárná.

E hosszú, de szükséges kitérés végén azonban megmondhatjuk előbbi fejtegetéseinkre való tekintettel azt is, hogy a Solymosi Eszternek a tiszadadai hullával való azonosságának valószínűsége, valószínűtlenné teszi azt, hogy az az egyén, kinek a hulláját a Csonka füzesnél kihalászták, vízbe fulás következtében halt meg.

Farsangi kirándulás Kecskemétre.

Mikor e sorok t. olvasóink kezébe kerülnek, akkor az alföld egyik legnagyobb, de minden esetre legeredetibb városában újabb orgiáknak gyürkőzik a honi antiszemiták élén álló triumviratus: halottidéző Istóczy, rituális bünt koholó Ónody és Iván a rettenetes.

Régen áhítozik már e trias magyar földet szerezni működése teréül; csak bebelátja, hogy az, mit a pozsonyi kraxelhuberekkel elkövettetett, mindenre tarthat igényt, csak arra nem, hogy magyarnak tekintessék. már pedig nekik feladatuk a ruszó-german csemetét szittyá tölgygyé nevelni; keresnek tehát annak magyar talajt.

Ne reflectáljunk a tények elősorolása előtt; mondjuk meg, hogy miről akarunk tulajdonképen szólni. Hát

bizony semmi egyébről, mint egy magnum áldomásról, melyet az antiszemiták e hó 21-én megülni szándékoznak Kecskeméten, hol e napokban egy farsangi multság rendezői, nem tudjuk hamarjában miféle kör választmányra, az általok kibocsátott báli meghívókra „svarcz auf veisz“ kinyomatták, miszerint zsidó a multságban nem vehet részt.

A tulaj tehát az antiszemizmustól nem egészen szűz midőn Istóczy et consortes lábaikat majd oda teenedik; úgy látszik már praeparált, s valljuk be mindjárt öszinién, joggal.

Ha sehol, akkor Kecskeméten igenis sok rossz fatettek a zsidók a tüzre. Nem követünk kronológikus rendet e „fa j“ bűnlajstromának elősorolásában és csak inkább böngészve, úgy szólván aphoristice említjük majd fel azt, mi minden van a kecskeméti zsidóság rovásán. — Ki nem tudja, hogy midőn 1868-ban épen e város területén és környékén végképen meglazult, a személy és vagyon biztonság olyannyira, hogy R á d a y t és annak vas regimejét kellett a rendes törvény elégtelensége folytán inaugorálni, a R í d a y által a szegedi kazemátákba záratott H a l a s s y szab. kir. Kecskemét főkapitánya, ki a rabokkal több évig folytatott czinkosság kitudatásának lesújtó érzetében a börtönben felakasztotta magát — . . zsidó volt. Valamint zsidók voltak mindazzen compromittált csend- és rendbiztosok és egyéb kecskeméti lakosok is, kik H a l a s s y val együtt kerültek a szegedi kóterbe s Izrael fiai mindazou tuczat számra bitóra került betyárok, kiknek a budai kapu közelében az ötvenes és hatvanas években történt felakasztása anynyira képezte akkor a napinendet Aegopolisban, hogy egy rendes normalis temetés az említett kapu közelében levő temetők valamelyikében több feltűnést keltett a nagy lovassági kíséret mellett végrehajtott justifikációknál persze; mint mondók, a justifikáltak tulnyomólag — zsidók voltak.

Zsidó volt, a mint értesülünk a még alig egy éve Kecskemétről megugrott ottani volt jogprofessor és kir. ügyész, Madarasy László is; zsidó voltát már csak az bizonyítja, hogy haza jövet nem a szökéséről és ennek indokairól terjesztett híreket igyekezett megczáfolni, hanem azt vonta tagadás alá, hogy róla még azt is irták, miszerint Texasban czukráskodott volna. Hogyis válhatott belőle czukrász? Hiszen Kecskeméten a „zsidó“ urak egész napon a czukrászdában nem azért töltik az időt, hogy ott beigli sütésben gyakorolják magukat, hanem inkább, hogy slogereket süssenek ki.

Ad vocem sloger! Hadd idézzünk már mi is halottat, ne csak Istóczy. Ki volt hiresebb makaoista és fluzoló az évek óta nem tudni hová s hol veszett Fektor Józsefnél, ki köztudomásulag sem a római katolika, sem a helvét, sem az ág. protestáns, sem a kel. óhitű egyházak lelkésze nem volt, hanem az ottani zsidó község rabbija. A kecskeméti zsidó község volt az, mely néhai Haas Mihály fő-fő Bach-huszárnak egyik csatlósát, dr. Zimmermann Jakabot hivta összes elemi iskolái élére csupán csak azért, hogy ily módon is tanusítsa germanizálási hajlamait. A kecskeméti zsidó temetőben, ott nem messzi a „kecskéstől“ a temető sövény közelében még nem rég minden becsületes keresztény megbotránkozására ott roskadozott repedten egy pár arasznyi sírköve a „zsidóság“ legnagyobb tragedistájának, s K a t o n a Józsefnek. Mert, hogy ez is zsidó volt, bizonyítja azon tény, hogy „bank“-ot és „bahn“-t is csinált. Csak a zsidók lehetnek oly kegyeletlenek!

Csakis zsidó tanárok hozhatták az itteni főiskolát, melynek egy Petőfi és Jókai voltak látogatói, oly hirbe, miszerint, midőn házakat építettek, és 600—800 frtból ott sem igen nagyon telik, — a költségvetési előirányzatnál nem a szükségelt téglá mennyiség, hanem inkább a várt maturanusok száma képezte a kalkulus

alapját. Ilyesmit csak zsidó iskolában zsidó tanárok követhettek el.

Mikor 1849. július havában Haynan, Fischmann Simon, r. k. plébánost és Schweiger Salamon, prot. egyh. gondnokot többed magokkal lánczra veretett és elzárattott „Kossuth-hund“-ságukért, akkor hol volt a kecskeméti zsidóság? S miért nem vettetett ki a hirhedt milliómos hadi sarcz épen a zsidó községre? Mert a zsidó nem hazafias! Mert a turóc-zst.-mártoni matica slovenska, a bak-szász Schulvereinek, az omladinák s egyéb efféle hazafias irányu egyetek és szövetezetek tagjai mindenütt majdnem mindnyájan zsidók. Ezen körökbe a keresztyén rara avis, nen látja ott senki azt. Egy-egy néha oda téved többnyire vesztére, becsalatra „sakterek“ által, kik rituális szükségből vérére áhitoznak a la Báthory Erzsébet, ki köztudomásulag szintén zsidó asszony volt, már csak Thurzó Nádorhoz való sógorsága következtében is.

Kifogynánk a festékből és papirból, ha mind azt elősorolni akarnók még, miért érdemes épen a kecskeméti zsidóság arra, hogy vele is élveztessék az antiszemizmus malasztját, hogy miért zárassék ki — hogy is mondaná csak Jancsó Ádám professor ur — az „ős-kecskeméti“ körökből két rendszabályozott, kopott szolgabíró és a kraxelhuberek félbolond leibzjournalistája kedveért. Nem is hisszük, hogy a tulnyomó józanabb része a népességnek rá fog állni mind arra, mit neki a hármak visitje imputál. A kisebbségről is csak azt akarjuk legroszabb esetben feltenni, hogy el van ámitva s hogy még jnbban akarják ámitani; ha e nézetben csalatkoznánk s nincsen elámitva, akkor menjen ki a pályaudvarra mentől nagyobb számban e három vendéget fogadni s a fogadás ünnepélyessége emelése kedveért, el ne felejtse a menet élére állítani méltó szószólók és vezetők gyanánt „Gazsit“, „Remek Pistát“ és ha a famozus interdicitum kitért zsidókra nem vonatkozik és ezek is részt vehetnek a „hecczben“, még Lakatost és Tréfást is. Majd elejtetünk még egyet. Hát „Didó“ meg van e hiva a bálra negyedeknek?

Apropos! A vasuttol jövet balra mindjárt ott van a zsidó árendás ital csarnoka. Kecskeméti antiszemiták, ne szégyenítettessétek meg magatokat a pozsonyi kraxelhuberéktől! Csopra!

A sziberiai zsidókról.

Jost Vilmos, kölni könyvárusnál ily című könyv jelent meg: „Aus Japan nach Deutschland durch Sibirien.“ Nagy örömünkre szolgál e könyvből a sziberiai zsidók viszonyairól oly értesítéseket merithetni, melyek egyforma ó világosságot vetnek ugy a sziberiai zsidókra, mint az orosz kormányra, mely Európában ázsiai módon, Ázsiában pedig európaileg bánik a zsidókkal. A szerző azt írja: „A bevásárlás Sziberiában könnyű szerrel történik, mert a bolttulajdonosok majdnem mind zsidók. Igen feltűnő, hogy itt, Azsia belsejében, német és lengyel zsidók, valamint ezek ivadéakai képviselik a németiséget, mig nálunk nem akarják ilyeneknek tekinteni. Tanácsolnám a dühös antiszemitáknak, hogy egyszer Sziberiába mennének s ha kedélyök még nem fásult el egészen, akkor különösen, ha oroszul nem beszélnek, bizonyosan be kell majd ismernök, hogy jól esik nekik anyanyelvöket hallani, melyet itt minden zsidó beszél. Természetes, hogy nem beszélnek fel-németesen, hanem zsidó-németül, vegyüülke a német-, orosz-, lengyel- és héber nyelvnek, mi a be nem avatott előtt eleinte érthetetlen, de kis gyakorlat után könnyen megtanulja. Engem, még mielőtt zsidóul tudtam, mindnyájan megértettek, ha lassan beszéltem a fel-németet, később pedig a zsidó nyelv jó szolgálatot tett, ha csekély orosz nyelvi ismereteimből kifogytam.

Az orosz kormány, mely tudvalevőleg szivesen szemmet hűny, ha a zsidókat európai birodalmában kirabol-

ják, kinozzák vagy megölik, protegálja ezeket Sziberiában Mig az orosz városokban, az első rangú kereskedőket kivéve, zsidóknak három napon túl nem szabad tartózkodniok, addig Sziberiában csekély megszorítással a polgári jogok birtokában vannak. A megszorítások ezek: nem szabad pálinkát árulniok, nem lehetnek katonatisztek s több ilyféle dolog. Ez okból igen sok zsidó vándorolt Sziberiába Orosz- és Lengyelországból; az utolsó lengyel felkelés alkalmával szintén küldettek ide zsidók, kik a későbbi amnestia daczára is itt maradtak; számuk évről évre szaporodik. Majdnem kivétel nélkül mind becsületes, szorgalmas emberek, kézművesek és kereskedők, kik értelmiségben még a khinaikkal is versenyeznek és köztisztületben részesülnek; még a német kereskedők is azt állították, hogy szívesebben üzérkednek a zsidókkal, mint az oroszokkal. Többnyire rosszul beszélnek oroszul, mert anyanyelvök a zsidó-német. Héberül csak a rabbik értenek.

Haladás és hanyatlás.

Az emberiség alternatívája: haladás vagy hanyatlás. Czivilizált népek a haladás magasztos elvei mellett harcolnak. Különösen a mi századunk emberei tanulták belátni, hogy csak akkor tarthatunk lépést a korszellemmel, ha a haladás főtényezőit, a békét és humanizmust írjuk zászlónkra.

Századunkban még az autokrácia és diplomácia is azon megállapodásra jutottak, hogy a közjóllét kizárólagosan csak a békével karöltve járó haladással állapítható meg. Már pedig régiigazság az, hogy tudomány és művészet, valamint mezőgazdaság, ipar és kereskedelem csak az esetben fejlődhetnek és virágozhatnak, ha egyesült erővel és közakarattal lépünk sorompóba a boldogító békeért. Azon nagyszerű vívmányokat, melyekben a mi századunk oly gazdag, csakis a békének köszönhetjük, a mennyiben e nélkül mi sem ismernők a haladást, hanem ott bolyongnánk a középkori sötétségben, melynek főjellemvonása a barbarizmus vala. Ha elődeink föltámadnának és látnák utódaik haladását, akkor egyik csudálkozásból a másikba esnének, mert tagadhatatlan, hogy a mi századunk különösen a tudomány és művészet terén oly nagyszerű előmeneteleket mutat fel, melyekről elődeink még álmodni sem mertek volna. Ily formán tehát elmondhatnók magunkról, hogy rajtunk minden csupa fényoldal, ha a jelen nem vetne oly szégyenletes árnyt minden vívmányunkra. Mert tudni kell, hogy óriási haladásunkból kihagytuk a főtényezőt, az emberiséget; mert tudni kell, hogy a mindinkább felülkerekedő nemzetiségi surlódások és fajgyűlölet azon társadalmi árnyoldalak, melyek azokat a műveket mind romba dönthetik, a miket a mi századunk mesterségesen fölépített. Igenis, ha elődeink föltámadnának és látnák dicső világunkat, akkor nem győznének köszönettel és dicsérrel elhalmozni minket, de legott visszahanyatlanának örök nyugalomuk helyére, ha az ékes és fényes haladás mögött ott látnák leselkedni a készülöben és kitöröben levő rémes és véres hanyatlást. Bizony elég nagy szégyen az emberiségre nézve, ha még napjainkban is akadunk olyan emberekre, kik a társadalmi hanyatlás segélyével akarnak jóllétet szerezni a népeknek. Az ilyen ember-szörnyek a valódi antikrisztusok, mert megfeledezvén arról, hogy Krisztus első sorban felebaráti szeretetet hirdetett, megmástitják ezen megváltók a z ő megváltójuk tanát, ki szabadságot, egyenlőséget és testvériséget hirdetett.

Alternativa annyit tesz magyarul, hogy választani két dolog, két fogalom közül, e két fogalom haladást vagy hanyatlást képezvén, itt helyén lesz kinyilatkoztatnom, hogy a haladás épen úgy zárja ki a hanyatlást, mint a hanyatlás a haladást. Ezeknél fogva tehát merő

lehetetlen, hogy a reakció diadalmaskodjék az akció fölött; annál inkább sem, mivel a reakció vezérei is a haladás azon fokán állanak, mely teljes hanyatlást nem vonhat maga után. De a legnagyobb baj az, hogy a társadalmi reakciót inszczenáló embertársak nem jártak az emberiség iskolájába, mert ha hallgatták volna az emberiség magasztos tanait, akkor nem tanítanák fajgyűlöletre azon néptömegeket, melyek még manapság sem állnak a műveltség azon fokán, melyhez tévtanok nem férhetnek. A mi drágalátos antiszemita hordánk eljárása tehát nem más, mint a modern haladás ösvényéről lerántani és a hanyatlás chaoszaba visszasodorni a népet, mely természetesen meghallgatja a tudálékos nagy urak boldogító tanait. Pedig sirás és jajgatás vár azon népre, melylyel el lehet hitetni, hogy él közte egy faj, mely az ő nyomorának az oka, ezt a fajt rabolja és üzze ki az országból és — dereng az örök boldogság nappala. Sirjatok emberek, sirjatok keservesen, hogy a 20. század előestéjén ily szomorú társadalmi jelenségek lépnek előtérbe és mi több, még termékeny talajra is találunk. A nemzetiségi surlódásokat és a fajgyűlöletet akarják hagyományozni az utánuk következő nemzedékeknek, hadd lássák ezek is majdan, hogy mennyire haladtak, vagy mennyire hanyatlottak a 19. század emberei. A humanizmus korszakát pellengérré akarják állítani azok, kik a világtörténelem fény- és árnyoldalait könyv nélkül ismerik.

Bizouy dicső ismereteket merithetnének utódaink a világ események szent irásából, ha többek közt azt is olvasnák, hogy a toleráns és művelt magyar nép kirabolta és kikergette a zsidókat az országból anno 1883 Krisztus születése után. Meg vagyok győződve róla, hogy ezen embertelen eljárás nem fog bekövetkezni, de egyuttal azon nézetemnek is adok kifejezést, hogy most már az igazi remek munkához, a népek fölvilágosításához kellene hozzá fogni, mert minden haladásunk daczára is azt kell tapasztalnunk, hogy a népek még a helyzet okát sem ismerik, annál kevésbbé magyarázhatják meg maguknak tehát az okozatot. A köznépet radikális erkölcsi és vallási gyógykezelés alá kellene venni és mindenesetre az intéző körökön a sor a vallásosság és erkölcsiség multhatatlan szükségességéről fölvilágosítani és ezekben oktatni a népet, melynek nyomora nagyobbrészt a vallástalanság és erkölcstelenség posványából meríti táplálékát.

Haladjunk a vallásban és az erdölcsökben. E kettő békére int, mely szellemileg nemesbiti és anyagilag boldogítja az összes emberiséget.

Ébredjünk és — haladjunk!

Hoffmann Jakab.

Biblia fejtegetési tanulmányok.

Irta: Steiner Ignác, Léván.

(IV. közlemény.*)

Egyik legkitünőbb tudósunk a biblia nyelvezetéről így nyilatkozik: „Azt kérdelem, van-e a bibliai hebraismus ama nyelvalakok birtokában, melyek egyedül a jog-szabályok félreérthetetlen megalapítását teszik lehetségessé? Én azt mondom: nem! A bibliai hebraismusnak jellege kiválóan költői s megrendítő, ennél fogva a költői s érzelemgerjesztő beszédre: a zsoltárookra s prófétai szónoklatokra igen, de az érthetőségre valamint a logikai éles-ségre a joggyakorlat terén épen nem alkalmas . . . **וְיָבֵן עֵבֶר צֵעִיר**: melyik it a subjectum s melyik az objectum? Avagy szándékos itt a rejtélyes kétértelműség? **כִּי תִקְנֶה עֵבֶר עֵבֶר**: „ivri“ melléknévi vagy sajátitói jelző-e?“ (I. dr. Jellinek: Bevezetés Weisz J. H. Mispat lesaun hamisnah című művéhez.)

*) Lásd 1882 évf. 334. l.

Részemről ezen ítéletet oda módosítanám, hogy a bibliának jogi nyelvalakjai az ó héber nép jogfogalmainak épen megfelelnek. Minden nép irodalmának három korszaka van: az eposi, lyrai és történetirodalmi. Ez utóbbival a jogfejlődés lépést tart, vagyis helyesebben a jog a történetnek folyománya. A héber irodalom az államtest felbomlásának következtében a harmadik korszakot alig érte el; innen van az, hogy Mózes öt könyve, melynek szerkesztése az első korszakba esik, a talmudnak annyi anyagot hagyott a feldolgozásra, s ez az oka, hogy az öt könyv a történeti tények praecizálásában oly kezdetleges. Józsefnek története milyen körülményesen van elbeszélve, s mégsem tudjuk biztosan, hogy ki által lón felhuzva a gödörből s rabszolgának eladva, legalább többen, s nem minden siker nélkül, megkísértették bebizonyítani, hogy nem testvérei voltak eladói. Hasonlag nincs eldöntve, hogy miben hibázott Mózes és Áron a feleselés vizénél. (M. IV. k. 20, 7—13.) Luzzato a dologról szólóban megvallja, hogy ő sohasem mert azon elmélkedni, mert — úgy mond — a mi dicsőült tanítónk, Mózes, csak egy hibát követett el és a commentarok tizenhárom s több bűnben marasztalják el; ha én is feszegetem a kérdést, valami új hibát kisütni találnék s a bűnlajstromot akaratom ellenére szaporítanám. (I. Hamistadel Chukat-hoz.)

József esetét illetőleg a hagyomány adja a legheylesőbb felvilágosítást. Ennek legrégebb nyoma a 105. zsoltárban fellelhető. A 17. versben azt mondja a költő: „Rabszolgának adatott el József.“ Ha József idegen emberek által erőszakkal távolított volna el hazájától, a költő bizonyosan más kifejezést használna. A tradíció felfogására nézve némi utba igazatást a haftora-lekcziók rendezője is ad. Ez ugyanis Ámos 2. részét „Vajesev“ szidrájához csatolta, a 6. versben azt mondja a próféta: „Igy szól az isten: Izraelnek három és négy gonozsága-ét nem kegyelmezek; minthogy pénzen eladják a becsületest és a szegényt egy öltő saru miatt.“ Ámos itt ugyan sem József-re sem az ő testvéreire nem célzott, de hogy a haftora-rendező épen ezt a fejezetet a József eladatását magába foglaló szidrához csatolta, az által félre ismerhetlenül kijelentette, hogy saját valamint kortársainak felfogása szerint Józsefnek eladatása Jákob fiait terheli. Ha e kérdésben valamely kétség fennforgott volna, a a talmud azt bizonyára megérzi vala, ámde a talmud nem is bolygatja e kérdést, tényként állván előtte József testvéreinek ebbeli bűnössége. (I. Megilah 16, 2)

Nem oly félreérthetetlenül jelöli meg a tradíció Mózesnek és Áronnak elkövetett hibáját; már érintettük, mennyire elágazók a biblia magyarázók ebbeli véleményei. A talmud csak az istenhez való bizalom hiányát rója fel a testvérpárnak hibául, (I. Sabbat 55. b.) de hogy mi ezen bizalmatlanság tanujele, az a talmudból époly kevésbé kivehető, mint a szentírásból magából, s így a talmud magyarázatához is többféle magyarázat fér. Kissé hozadalmas volna mind a tizenhárom rendbeli bűnről megemlékezni; itt csak néhányól, a szélesebb körökben elfogadottakról akarunk szólni. Rasi véleménye szerint Mózes abban hibázott, hogy a sziklára ütött, a helyett, hogy a vett parancs értelme szerint, azt megszólította volna.

Könnyebb áttekintés kedvéért a történet lefolyását a bibliából kiírjuk. „Minthogy vize nem volt a községnek, összegyültek Mózes és Áron ellen . . . És Mózes és Áron bementek a gyülekezet elöl a szövetség sátorának bejáratába . . . S az örökkévaló szólt Mózeshez, mondván: Vedd a botod, s gyűjtsd össze a községet, te és Áron testvéred, s szóljatok a sziklához szemek előtt, hogy vizeit adja . . . S Mózes elvette a botot az örökkévaló elöl, a mint neki parancsolta. S Mózes és Áron egybe gyűjtötték a gyülekezetet a szikla elé, s ő (Mózes) mondá nekik: Halljátok ti ellenszegülők! Vajjon e sziklából hozunk ki nektek vizet? S Mózes fölemelte kezét

s ütötte a sziklát botjával kétszer; és sok víz jött ki, s a község ivott és barmuk. S az örökkévaló mondá Mózesnek és Áronnak: Mivel nem biztatok bennem, hogy engem megszenteljetez Izrael fiainak szemek előtt, azért nem fogjátok elvinni ezt a gyülekezetet azon országba, melyet nekik adtam. Ezek a feleselés vizei, mivel Izrael fiai feleseltek az örökkévalóval s ő megszenteltetett általok.“ (Bamidbar 20, 1—13.)

(Folyt. köv.)

Az izraelita felekezeti iskola és a vallásoktatás

(VIII. hozzászólás.)

Ha egy és ugyanazon személy egy és ugyanazon tárgyhoz kétszer is szólhat, akkor engedje meg t. szerkesztő ur, hogy a vallásoktatás kérdésére másodszor — s pedig ezuttal komolyan — reflectáljak.

T. Löffler ur a vallásoktatás kérdését bizonynyal a legjobb hiszemben hozta napi rendre; több hirneves kartárs, a legnemesb intentióktól vezéreltetve, hozzászólott, miből aztán oly érdekes polémia, fejlődött, melytől minden igazhívő méltán várhatja e fontos kérdés sikeres megoldását.

Ámde eddig csak hibákat constatáltak; Mindegyik hozzászóló tudott valamely — a baj kutforrásának nevezett — hibára rámutatni, melynek következtében vallásunk biztos vesztének rohan elébe; mindegyik igyekezett bebizonyítani, hogy nagy a baj, de ennek megszüntetésére positiv módot ajánlani, célhoz vezető utat mutatni, vagy valóságos orvoslást nyújtani egyik sem tudott vagy nem akart. Talán azért, mert a legtöbb kartárs nem mer szint vallani; nem akarja magát ellentétbe helyezni saját hitközségével, itt is hódolva a mondásnak: „achare rab-bim lehatosz,“ és így az eddig folytatott tollharcz — eredményére nézve — bátran hasonlítató Don Quixotenak a szelmalmok elleni harczához.

Tudtommal a tanító 1868 óta független hivatalnok és mint ilyen profanálja szent hivatását, ha meggyőződését nem meri nyíltan kimondani, vagy ha épen meggyőződése ellenére csupán népszerűség kajhászatból, hitközsége vagy papjának kedve és inye szerint gyártja az elveket, tanokat és eszméket.

Én törekedni fogok a vallástalanság elharapodzásának okait őszintén megnevezni és olyan módszert ajánlani, melynek követése megoldhatja e kérdés gordiusi csomóját.

Vallásunk hanyatlásának két cardinaliis oka van és pedig először a biblia héber szövegének fordítása eddig mint mellőzhetlen tantárgy az iskolában s másodszor a hívők legnagyobb része által meg nem értett héber szövegű imák.

A biblia héber szövegének fordítása azért mellőzendő mert:

1. A biblia magában véve nem költi fel a vallási érzelmet; ellenkezőleg számos helyet tartalmaz, mint pl. Noé bárkája nagyságának tüzetes leírása, mely bárkában a világ minden állatfajából egy és öt pár, valamint el-látásukra a 300 napra való különféle tápszerek eltértek legyen — melynek tanulása a természetrajzot és számvetést tanuló gyermekben a hitetlenséget felébresztvén, azt az egész szentírás és az ezen alapuló vallás ellen bizalmatlanná, scepticussá teszi.

2. A biblia héber szövege számos helyet tartalmaz, melyek frivolitásukról fögva az érzékekre hatván, a gyermekben az önfertőztetési hajlamot hathatósan előmozdítja.

3. A biblia fordítás, csekély eredménnyel tanítva is, naponta legalább két órát vesz igénybe, mely idő pazarlás nem áll arányban az elért eredménnyel, a meny-nyiben a biblia fordítás által épen úgy nem lehet meg

tanulni héberül, mint nem lehet Dumas eredeti regényei egyikének fordítása által a franczia nyelvet elsajátítani, úgy, hogy minden tanulónak, ki iskolából való kilépése után nemlátogat „Jeschibát,“ csak a „Vajómer“ és „Vajdaber“ képezi héber tudományának összegét.

A meg nem értett héber szövegü imákról táplált nézeteim pedig a következők:

Lelkünk folytonosan működik. E működés gondolatokban nyilvánul. A gondolatot meg a szavak tolmácsolják. Ha tehát ima gyanánt érthetetlen szavakat mondunk el órahosszat, akkor ezen idő alatt gondolatainknak okvetetlenül kell, hogy másutt tévedezzenek. Ezen kétségbe vonhatatlan tény pedig kizárja az áhitatos imádkozás lehetőségét, mi nélkül pedig nem képzelhetni igazi vallásosságot, hanem igenis szenteskedést vagyis képmutatást.

Az elmondottakat diagnózisul véven, az orvoslás módja a következő:

1. Biblia fordítás helyett vegyünk imafordítást, és pedig fordítottassuk a mindennapi, szombati és ünnepnapí nevezeteseb imákat bizonyos megállapítandó rendszer szerint és részesítsük e tanításban a leányakat is, mert ezek egykoron családanyákká válván, a jövő nemzedék vallás érzelmeinek fejlesztésére hathatósan befolyhatnak.

2. Fordítsunk különös gondot a biblia történetekre és vallástanra! Azonban nemcsak e tantárgyak előadásánál, hanem a nyelv- és számtanon kívül minden tantárgynál szemléltessük isten magasztos tulajdonságait; mert csak így leszünk képesek a gyermekben isten iránt véghetetlen csodálatot és szeretetet ébreszteni és azt több éven át éleszteni. Az ilyen módszer mellett a gyermek az iskolából való kilépése után is a vallást, mint szeretett és csodált istenének művét, szeretni és parancsait örömmel teljesíteni fogja.

3. Tanítsuk növendékeinket a szerénységre!

Szerénytelenség a válaszfal, mely bennünket más felekezeti polgártársainktól elválaszt. A tanítók feladata ezt ledönteni azáltal, hogy vallásos és szerény nemzedéket neveljenek. Ha valaki az adott viszonyok között jobb módszert ismer, álljon elő!

Reszler Jakab,
néptanító.

Friedmann-jubileum.

Az igazi érdem nem szorul dicséretre s a valóban érdemes férfiak nem is tartanak igényt reá, mert magukban hordják tettük jutalmát, minthogy teljes megelégedést lelnek abban, hogy az emberiség sorsán egyet lenditettek.

De bármily önzetlen legyen is az ember, mégis jól esik lelkének, ha jobb törekvése kellő méltatásban részesül, ha a közjó érdekében kifejtett sikeres fáradozásai elismeréssel koznaktalál.

Ez ugyan ritka dolog a mai anyagi világban s azért különös figyelmet érdemel, ha csakugyan megtörténik, hogy egy érdemes férfiú e különös szerencsében részesül.

S Friedmann Mór tanár, a pesti izr. hitk. főkántora, ki, mint t. olvasóink mult számunk után tudják, f. hó 13-án negyedszázados sikeres helybeli működésének jubileumát ülte, oly elismerésben és kitüntetésben részesült községe, tisztelői, barátai, ismerősei, tanítványai és gyámoltjai részéről, minőben ritkán részesül közpályán működő ember, annál kevésbbé zsidó községben szolgáló hivatalnok.

Friedmann oly ünnepelt ült, oly boldog napot élt át, mely — mint maga mondá — élete legszebb és legboldogabb mozzanatát fogja képezni s szérinte felér egy egész emberi élettél.

Az ünnepély két részre oszlott a mennyiben egyik része működése színhelyén, a t e m p l o m b a n, másik része l a k á s á n folyt le.

A temptombeli része az ünnepelynek annál megragadóbb és meghatóbb volt, mert a valóságos ünnep bélyegét hordta magán.

Á templom kivételesen világos nappal teljesen ki volt világítva, a mi különben csak egyszer egy évben, a király születése napján szokott megtörténni. De a templom külső feldiszítése is olyan volt, a minő csak a nagy ünnepeken szokott lenni; még a templom szolgák is mind fehér kesztyüben jelentek meg.

S valamint Jomkipurkor, midőn minden zsidó istene előtt iparkodik hódolatát bemutatni, ugy ez alkalommal is zsufoolásig telt meg az imaház emberekkel, hogy az általánosan tisztelt és szeretett férfinak ily módon tiszteletöknek és elismerésöknek feltünő jelét adják.

Az ünnepély azzal vette kezdetét, hogy a jubilanst — mi különben e templomban nem szokásos — teljes nevével és „Moenu“-jával hívták a thora elé. Mily hatást gyakorolt azon mozzanat, midőn a jubilanst a thora fölötti utóáldás után a שְׁהֵינִי áldásmondást zokogva mondá el, azt szóval leírni lehetetlen, azt látni és érezni kellett, hogy az embernek fogalma legyen róla.

Erre Suschny kántor ur igen szépen recitálta a dr. Kohn Sámuel hitszónok ur által a község megbízása folytán ez alkalomra szerkesztett gyönyörű héker nyelvzetü מִן שְׁבִיךְ, melyben a jubilanst héber és magyar neve fordult elő; ennek bevégeztével pedig rákezdett a kar az 121. zsoltá:énekre, mely Friedmann régi szerzeményeinek egyikét teszi.

S midőn dr. Kohn hitszónok ur a király és hazáért elmondotta az imát ebben egyuttal a jubilansért is ég felé küldé könyörgését.

A מוֹסֵף imát maga Friedmann végezte s pedig oly hatásosan, hogy a hallgatóság egyhangu ítélete oda nyilatkozott, hogy כְּחוֹ עֲתָה כְּכֹחוֹ אוֹ

Az isteni tisztelet után az egész előljároság, a bizottmányi tagok egy része és a rabbinatus Friedmann lakásán jelentek meg, hol Neuwert Ármin elnök ur szívélyesen üdvözölte őt a község nevében mig dr. Goldzieher titkár ur az üdvözlő feliratot olvasta fel, melyből elegendőnek tartjuk a zármondatot ide iktetni, mely így hangzik: A község benső óhaja — ugy szól e mondat — önt még sokáig szent hivatása számára megtartani. Azért kívánja, hogy egészsége ápolása céljából évenkint valami üditő curat tartson; az ehez szükséges pénzt minden nyár junius elsején pénztárunknál ki fogják önnek fizetni.

Az előljároság távozta után a következő küldötségek tisztelegtek, melyek részint üdvözlő iratokat, ezek közt valódi remekműveket, részint tiszteleti ajándékokat nyújtották át; s pedig: a Chebra-Kadisa; a község hivatalnokai, dr. K o h n vezetése alatt; a közmű- és földmívelési-egyesület elnöke, dr. S c h ö n b e r g Ármin vezetése alatt; a női egylet, képviselve H e i d e l b e r g Mórné, S c h v a r c z Árminné és B l o c h Mórné urnők által, kik egy gyöngyörű serleggel tisztelték meg az ünnepeltet; az orsz. izr. tanítóegylet, S z á n t ó Eleázár vezetése alatt; a „Concordia“-egylet, dr. R e i c h Ármin alelnök és a „Cion“-egylet S i n a y b e r g e r elnök vezetése alatt. A rabbiképző-intézet hallgatói testületileg jelentek meg zenetanáruk hódolatára. Friedmann különös népszerűségéről tanuskodik azon tény, hogy még bankok is tisztelegtek nála.

A legmeghatóbb volt azonban az ünepelt férfiú által nem rég megalapított „Izr. hitk. hivatalnokok orsz. egyesülete“ ovatiója, melynek ő az elnöke. A körülbelül 30 emberből álló küldöttséget dr. G o l d b e r g Ráfél elelnök ur vezette, ki igen szellemes és szívélyes üdvözlő beszédet mondott, élvén a heti szakasz következő szavai-

val: שמעו לקורך hallgatnak ők hangodra, azt mondja a szt. irás a nagy Mózesről, s együletünk tagjai ugyan azt mondják elnökökről, Mózesről stb. A hatásos beszéd után felolvasta Suschny kántor ur az igen művésziesen kiállított üdvözlő iratot s átnyújtott az ünnepeltnek egy ezüst babérkoszorút meg egy diszalbumot, mely az egylet tagjainak képeit tartalmazza. Az üdvözlőiratot, mely 200 aláírást tartalmaz, számos előkelő magyarországi rabbi, kántor s jegyző nevét tünteti fel. A nagyszerű ajándék megvételére az egylet tagjai Suschny kántor urhoz oly bőven küldötték pénzbeli adományait, hogy az 150 frtnyi költség daczára még felesleg is maradt, mely az egylet alapvagyonához fog csatoltatni. Ezen óvatió létrejötté körül Suschny ur nagy érdemeket szerzett lmagának. Ezen egylet általában páratlan s maganemében. Még csak keletkezöben van s máris annyi életre valóságról tanuskodik, mintha évek óta állana fenn. Ez tagjainak valóban dicsérete válik.

Az egyes köszöntők, kik nagyrészt tiszteleti ajándékokat is küldtek, oly nagy számmal voltak, hogy lapunk szűk terénél fogva csak az előkelőbbeket sorolhatjuk fel, u. m. az orsz. rabbi képző intézet tanárai, W a h r m a n n Mór, Jellinek Mór lóvasuti igazgató, dr. Hirschler Ign. Kiss József, dr. Kohn Sámuelné, Nagel Árminné, Herzfelder-Rosenbergné, Granichstatten testvérek, Brill Ármin, Braun W. A. stb. De a vidékről is érkezett egy egész sereg levél, diszokmány és sürgöny, a többek közt az öreg Sulzertől, Levendovszky, berlini zeneigazgatótól, Deutsch kántortól Boroszlóból, Berggrün kántortól Hannoverból, Goldberg kántortól Braunschweighból, Popper kántortól majnai Frankfurtból, a bajai, komáromi és eszéki községi elöljáróságtól, dr. Löw Immanuel szegedi-, dr. Rosenberg Sándor kaposvári és Fischer A. E. makói főrabbiaktól, valamint Löw Salamon nagyváradi elöljárótól s még sok mástól, kiket felsorolni képtelenek vagyunk.

A bécsi izr. hitk. belvárosi kántorai, nevezetesen Singer, Ficher meg Schiller, egy gyöngyörű alkalomszerű ajándékot küldöttek, ugyanis egy שלית-t, melynek ezüst paszomántján a következők vannak behimzre arany betűkkel: **משה עבדי בכל בתי נאמן הוא אמר ד' שלום לך ושלום לעוזריך כי עורך אלהיך**

Ehhez egy igen sikerült vers is volt mellékelve Singer főkántor tollából. Végül még felemlítjük, hogy az „Oestr. ung. Kantoren Zeitung“ szerkesztősége utolsó heti számát arany betűkkel nyomatta s e diszpéldányt remek boritékba foglalva küldötte meg a jubilansnak.

Igen természetes dolog, hogy a jubilans e tisztelet nyilvánításokra meghatottan, gyakran könyvek közt válaszolt, de ismert beszélő tehetsége még a meghatottság daczára sem hagyta cserben, ő minden küldöttség, minden üdvözlő számára talált szavakat s pedig szívből fakadó szavakat. Ennyi megtisztetéssel, elismeréssel és ovatióval csak az igazi érdemet szokás elholmazni, s hogy Friedmann teljes mértékben kiérdemelte azt, arról tanuskodik mult héten közlött életrajza, mely életét csupán főbb vonásaiban ecsetelte.

Az ünnepély befejezéseül banquetet terveztek, melynek azonban az ünnepelt férfit kimerültsége és gyöngékedése miatt el kellett halasztani.

Ez a lefolyása a Friedmann jubileumnak, melyhez hasonlót zsidó községi hivatalnok aligha ünnepelt még ily nagyszerű eredménnyel. De hiába, az érdem előtt még az ellenség is kénytelen meghajolni, az ünnepeltnek pedig igen is vannak irigylői, de ellenségei nem; mi csoda tehát, ha diszünnepe oly kiválóan sikerült.

Mi részünkről csak azt kívánjuk, hogy az érdemes férfit

még félszázados jubileumát is elérje teljes erőben és egészségben s hogy valamint hivatalában, családjában is élvezhesse a megelegedés és boldogság jutalmát!

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Dr. Neumann Ede**, mint mult számunkban említettük, f. hó. 13-án magyar próba szónoklatot tartott N.-Kanizsán s onnan vett értesítés szerint, annyira megtetszett beszédje, hogy felkérték f. hó 20-án német beszédet is tartani. A mennyire mi ismerjük a fiatal hitszónokot, biztosak vagyunk benne, hogy német beszédje ép úgy tetszeni fog mint a magyar.

— **Az antiszemiták.** Kaposváratt gyűlést tartottak a keresztény szövetkezet felállítása érdekében, s a már elkészített alapszabályokat bocsátották jóváhagyás alá. A gyűlésre nagy néptömeget vártak, mert sok meghívás volt kibocsátva; azonban aránylag kevesen jelentek meg. A somogyi polgárság méltóságteljesen, éretten viseli magát s nem hajlandó az izgalmat növelni. Az alapszabályok helybenhagyattak, és felterjeztettek megerősítés végett. A gyűlésen szónoklatok tartattak, hogy a kereszténység tartson össze, ne vásároljon a zsidótól, a mi nálunk általában nehezen megy, mert a polgárság épen a zsidóság iránt viseltetik nagy bizalommal s ez — fájdalom — már régtől fogva így van.

— **Solymosi Eszter képe**, melyet Ábrányi Lajos festő állított ki a „Pannonia“ szálló egyik szobájában, nem nagyon volt kíváncsi a fővárosi közönség. A „kiállítás“ oly keveset jövedelmezett, hogy Ábrányi nem bírta megfizetni a szoba árát sem, a miért aztán a „Pannonia“ bérlője a képet lefoglaltatta.

— **A Hapke-ügyről** érdekes cikket ir egy Timan nevű protestáns lelkész a berlini „Post“-ba. A cikkben az van mondva, hogy Hapke teljesen helytelenül járt el, midőn zsidó bíró kezei közé nem akarta letenni az esküt, mivel nem a bírót, hanem istent illeti az eskü. „Igy gondolkozott és így tett Üdvöztünk is, szól Timan. Midőn a főpap (Máté evang. 26. 63.) így szólt hozzá: „Esküdjél meg az élő istenre, te vagy-e Krisztus, az isten fia?“ Jézus nem azt felelte: „Neked nem esküszöm, mivel a te istened nem az, a ki az enyém,“ hanem egyszerűen így szólt: „Te mondád!“ Ilyenformán még az esetben is, ha keresztény a bíró, helye lehetne az eskü megtagadásának; hiszen sohasem tudhatni, bensőleg nincs-e az illető meghasonolva istenével? Így aztán jogában volna mindenkinek, kiexaminálni a bírót affelől, nem szakadt-e el Jézus Krisztustól?“

— **A tiszadadai hulla részek** szakértői megvizsgálásáról a kir. főügyészség hivatalosan is tudomást szerezvén, írásbeli indítványt tett a nyiregyházai kir. ügyészséghez, melyben kifejti, hogy az új szakértők (Scheuthauer, Miháلكovics és Belki) véleménye eltéréseket mutat az első szakértők véleményétől. Ehhez képest a bünvádi eljárás rendelkezéséhez tartva magát indítványba hozza, hogy a fölvetett eset most már a szakértői vizsgálat harmadik foruma: a budapesti egyetem orvosi kara elé terjesztessék.

— **A „Szépirodalmi csarnok“ jelen számból térszüke miatt maradt kt; jövő számunkban folytatni fogjuk.**

Nyílt tér.*)

F. hó 13-án megtartott negyedszázados jubileumom alkalmából közlelrol és távolról annyi üdvözlöt érkezett hozzám levél, diszokmány és sürgöny alakjában, hogy lehetetlen azokra rögtöniben válaszolnom. Bátorkodom ennél fogva az irántam tanusított részvétért és az engem annyira megtisztelő szives figyelemért egyelőre ez uton legbensőbb köszönetemnek kifejezést adni.

Friedmann Mór tanár, főkántor.

*) Az e rovat közlöttekért nem vállal felelősséget a szerkesztőség.

Felelős szerkesztő: **Zsengeri Samu.**